

NÜRNBERG SÜRECİ VE ONUN BİYOETİĞİN GELİŞİMİNE ETKİLERİ

“QANUN” DERGİSİ, EKIM 2018.

SEVDA AYDIN KARİMOVA

sevda.karimova@hacettepe.edu.tr

- ❖ Doktora öğrencisi - Azerbaijan Milli Bilimler Akademisinin Hukuk ve İnsan hakları Enstitüsü,
- ❖ Öğretim üyesi - Azerbaijan Devlet Pedaqoji Üniversitesi,
- ❖ Uluslararası ziyaretçi araştırmacı – Hacettepe Üniversitesi Biyoetik Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

- ❖ **GİRİŞ**
- ❖ **NÜRNBERG SÜRECİNDE DOKTORLARIN MÜHAKEMESİ**
- ❖ **YARGILANAN DOKTORLAR, STATÜLERİ VE MAHKEME KARARLARI**
- ❖ **İDDİANAME**
- ❖ **NÜRNBERG KODU**
- ❖ **SONUÇ**

- ▶ 15 Eylül 1935 tarihinde Nürnbergde kabul edilen, tarihe Nürnberg Kanunları olarak geçen beyanatla başlayan alman faşistlerinin insanlığa karşı yönelmiş, 60 milyon insanın yok edilişine neden olmuş, insanlığa büyük felaketler getirmiş ırkçılık, aşırı milliyetçilik harekatı II Dünya Savaşında müttefik devletlerin faşizm üzerinde zaferi ile Almanyanın Nürnberg şehrinde tarihe, hayata yeni bakış açısı oluşturan, insanlığa yeni değerler getiren, uluslararası ilişkileri yeni yasal zemine taşıyan Nürnberg Mahkemesi adlandırılan süreçle sona erdi.

- ▶ Nürnberg süreci dünya tarihinde uluslararası ceza hukuku alanının temelini oluşturdu, barış ve insanlığa karşı çıkmaya cesaret edenlerin cezalandırılmasını sağlayan uluslararası mahkeme sürecini kurdu, yasal, etik, felsefi, manevi, diplomatik, politik, ekonomik ve diğer alanlarda onlarla ilke imza attı, devletlerarası ilişkilerin düzenini değiştirdi.

- ▶ *Bu eylemler yapıldığı zaman onları açıkça suç olarak öngören herhangi bir uluslararası yasal norm mevcut değildi.*
- ▶ *Diğer taraftan, insanlığa karşı suç kategorisinde görebileceğimiz Holokost soykırımı da 3. Reich ceza mevzuatına göre yasaldı.*

- ▶ ‘Yaşama hakkı’, ‘suçta ve cezada kanunilik’, ‘adaletli yargı’, ‘eşitlik’ gibi evrensel değerlerin insanlık tarafından çok sancılı süreçler sonrasında kazanıldığı, bu değerlerin elde edilmesi zamanı bir çok insanın haksız muameleye maruz kaldığı gerçeği karşısında bu gün uluslararası ceza hukuku ve ceza mahkemesi hukuku ilkelerine yaslanan bir uluslararası ceza mühakemesi sistemine kısmen de olsa sahip olduğumuzu göz önünde bulundurunca Nürnberg mahkemelerinin hatalı görülmESİ ve ‘kanuna aykırı kararlara’ yolaçmış olmasına rağmen, bu mahkemeleri insanlığın bu gün sahip olduğu bir çok değerlere bir ilk başlangıç olarak değerlendirmek doğru olabilir.

Mahkeme süreçleri sonucunda kabul edilen «Nürnberg İlkeleri» uluslararası ceza hukuku, «Nürnberg Kodu» ise biyoetığın konu alanına giren eylemlerin kriminalize edilmesi açısından ilk resmi ve uluslararası düzenleyici begle olmuştur.

- ▶ **Bu gün bilimde biyoetik adlandırılan alanda problemlerin ilk geniş tartışması 1946-da Nürnbergde yapılmıştır.** Bu, 2. Dünya Savaşı yıllarda nazilerin insanlar üzerinde yaptıkları tıbbi araştırmalarla ilgili idi.
- ▶ **Mahkemenin sonucu olarak insanlar üzerinde bilimsel araştırmalar ve deneyler yapılmasını düzenleyen ve Nürnberg Kodu adı verilen ilk uluslararası biyoetik belgesi oluşturuldu.**

Nürnberg mahkemeleri 2. Dünya Savaşının sona ermesinden hemen sonra 1945-de esas Nazi liderlerinin yargısı ile başlamış ve farklı görevleri olan kişilerin yaptıkları eylemlerden dolayı mahkeme önüne çıkarılmaları 1947-e kadar devametti. Bilim adamlarının, hekimlerin ve tıbbi – biyoloji deneylerin yapılmasında yer alan diğer kişilerin yargılanma süreci de aynı yerde, Nürnberg Adalet Sarayı'nda yapılmıştır.

2. Dünya Savaşı sırasında bu kamplarda binlerce insan üzerinde yapılan tıbbi deneyler hala dünya kamuoyunun tartışma konusu olarak kalıyor.

İnsanlık dışı sayılan bu deneylerin tıp biliminin hızla gelişmesine neden olduğunu, tıbbın, sağlık alanının mevcut duruma gelmesinde ciddi etkisinin olduğunu da söyleyenler var.

- ▶ «Doktorların davası» olarak adlandırılan mahkeme sürecinde yargılanan 23 sanıkdan 20-i hekim, 3-ü idareci (yönetici) idi.
- ▶ İddianame 25 Ekim 1946-da ileri sürüldü ve süreç 9 Aralık 1946-dan 20 Ağustos 1947-dek devametti. 23 kişi sanıkdan 7-i beraat aldı, suçlu bulunan 16 kişiden 7-i ölüm cezası, diğerleri ise 10 seneden ömür boyu hapse kadar farklı hapis cezaları ile cezalandırıldılar. Ölüm cezasına mahkum edilenler 2 Haziran 1948-de Bavariyada Landsberg hapishanesinde idam edildiler.

► Ölüm cezasına çarptırılanlar:

- Adolf Hitlerin kişisel doktoru, Səhiyyə və Sanitariya üzrə Reyx komissarı, Reyx Tədqiqat Şurasının üzvü, general Karl Brandt,
- NSDAP Führer Kantsleriyasının İdarə Heyətinin sədri Viktor Brack,
- Alman Qırmızı Xaç Cəmiyyətinin rəhbəri, general Karl Gebhardt,
- Buhenvald düşərgəsinin baş həkimi Waldemar Hoven,
- Waffen SS Gigiyena İnstитutunun rəhbəri Joachim Mrugowsky,
- Hərbi Elmi Araşdırımlar İnstитutunun direktoru Wolfram Sievers,
- Daxili İşlər Nazirliyində şöbə müdiri Rudolf Brandt.

► Beraat alanlar:

- Berlin Cerrahi Kliniğinin baş cerrahı, Tibb elmləri və tədqiqatlar idarəsinin rəisi, Səhiyyə və Sanitariya üzrə Reyx komissarı Paul Rostock,
- Alman Aviasiya Təcrübə İnstitutunun Aviasiya Tibb İdarəsinin direktoru Siegfried Ruff,
- Berlin Tibb Aviasiya İnstitutunun heyətində həkim Konrad Schäfer,
- Münhen Aviasiya Tibb İnstitutunun rəhbəri Georg August Weltz,
- Alman Aviasiya Təcrübi İnstitutunda Aviasiya Tibb İdarəsinin həkimi Hans-Wolfgang Romberg,
- Həkim, dəri-zöhrəvi xəstəlikləri üzrə mütəxəssis Adolf Pokorny,
- Reich Sağlık Bakanı Yardımcısı, Reich Tədqiqat Şurasında Xərçəng Araşdırmları rəhbəri Kurt Blome.

► Diğerleri:

- Havayolları Tıp Departmanının başkanı Hermann Becker-Freyseng 20 sene hapis, 10 seneye indirildi.
- Lüftvaffe (hərbi hava qüvvələri) məsləhətçi həkimi Wilhelm Beiglböck 15 il azadlıqdan məhrumetmə, 10 il müddəti ilə əvəz edildi.
- Hohenlychen Xəstəxanasında təqsirləndirilən Gebhardtın köməkçisi, həkim Fritz Fischer ömürlük azadlıqdan məhrumetmə, 15 il müddəti ilə əvəz edildi.
- Waffen SS Tibb İdarəsinin rəisi, general Karl Genzken ömürlük azadlıqdan məhrumetmə, 20 il müddəti ilə əvəz edildi.
- Ordunun Tibb Müfəttişi və Silahlı Qüvvələrin Tibbi Xidmət rəhbəri, general Siegfried Handloser ömürlük azadlıqdan məhrumetmə, 20 il müddəti ilə əvəz edildi.
- Reyx həkimləri şəxsi heyətinin rəhbəri Helmut Poppendick 10 il azadlıqdan məhrumetmə.
- General Gerhard Rose ömürlük azadlıqdan məhrumetmə, 20 il müddəti ilə əvəz edildi.
- Lüftvaffe Tibb Xidmətinin rəhbəri Oskar Schröder ömürlük azadlıqdan məhrumetmə, 15 il müddəti ilə əvəz edildi.
- Ravensbrück toplama kampında hekim, yargılananlar arasında yegane kadın Herta Oberheuser 20 sene hapis, 5 seneye indirildi.

289345

iDDİANAME

(SUÇLAMALAR)

- 1. Savaş suçları: işgal edilen ülkelerin sivilleri ve savaş esirleri üzerinde kişinin rızası olmadan ölüm, acıasızlık, işkenceler ve diğer insanlık dışı eylemlere maruz kaldıkları tıbbi deneyler yapmak.** Aynı zamanda, işgal edilen ülkelerin sivilleri ve savaş esirlerinin yaş, akıl hastalığı, ölümcül hastalık, deformasyona uğramış ve başka şekilde stigmatize edilmiş insanların yaşıtlar evlerinde, hastanelerde Ötonazi Programı çerçevesinde gaz, öldürücü enjeksiyon ve başka farklı yöntemlerle toplu katliamını planlama ve yapma, toplama kamplarındaki mahkumların toplu katliamında yer almak;
- 2. İnsanlığa karşı suçlar:** Suçları yapmak, 1. Maddede belirtilen suçların Alman vatandaşlarına karşı yapılmasında yer almak;
- 3. Savaş suçları ve insanlığa karşı suçları işlemek için anlaşmak;**
- 4. Bir suç örgütü (SS) üyesi olmak.**

- ▶ Davada 20 hekimin Hipokrat andını ve onun temel ilkesi olan «*Primum non nocere*» (Önce, zarar verme!) ilkesini ihlalettiği ve onların eğitim ve meslekleriyle uyuşmayan bir şekilde davranışları belirtilmiştir.
- ▶ Bu bağlamda, hekimlerin meslek etiğinin her zaman tam anlamda güvenilir olmadığı ve araştırmacının vicdanının deneyin kontrolü için güvenli bir sınır olarak yeterli olamayacağı vurgulanmıştır.
- ▶ Savaş koşullarında deontolojik kural ve ilkelerin ihlali, savaş suçu veya insanlığa karşı suç sayılmalı ve uluslararası veya ulusal mahkemeler tarafından cezai yaptırım uygulamalarına neden olmalıdır.

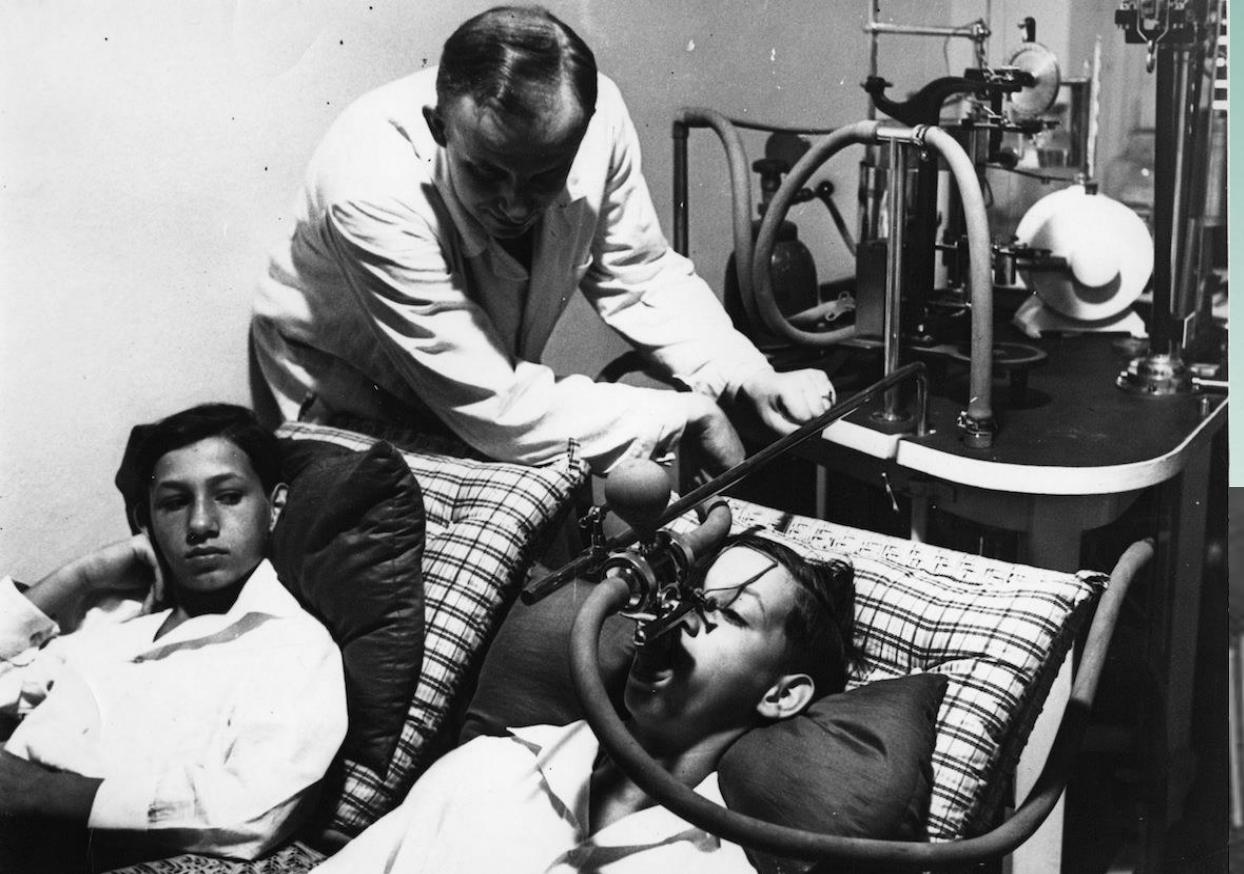
- En hümanist, iyiliksever meslek sahipleri olan hekimlerin 60 milyon insanın yok edilmesine sebep olan cellatlarla eşdeğer tutularak onlarla birlikte yağılanmasının manevi ve hukuki temeli olarak onların insan hayatını, sağlığını koruması, onların ızdıraplarını giderecek, durumunu iyileştirecek olan meslek sahipleri, savaş esirleri ve yardıma muthaç sivillerin toplu olarak maksatlı şekilde öldürülmesi, onlara işkence verilmesi, onlara karşı insanlık dışı davranılması, kendilerini koruma, irade beyan etme imkanı olmayan insanlar üzerinde biyoloji ve tıbbi deneyler yapılması, fiziksel dokunulmazlıklarına karşı saldırıları veya sağlığına ciddi zararlar vermeleri, savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar yaptıkları savunuluyor.

- ▶ **Hukuk literatüründü ve deontolojide hekimlerin patronaj durumu az çalışılmış konulardan biridir. Bilindiği gibi, uzak geçmişten insanları kurtarmak görevini yerine getirmek için hekimler belirli güvenlik ve savunma bağışıklığına sahip olmuş, askeri çatışmada olan tarafların her biri sağlık personelinin patronajda olduğunu kabuletmışlar.**
- ▶ **Tarihsel açıdan, insancıl hukukun en eski kurallarından olan bu faaliyete göre yaralıların ve hastaların korunması ve tedavisi savaş veya barış döneminden bağımsız olarak insanlara hümanist tutumun temelini oluşturur.**

- ▶ Yargılama sürecini eleştirenlerin fikrine, ölüm kamplarında insanlar üzerinde yapılan bilimsel araştırma ve tıbbi deneyler insanlığın bir çok hastalıklardan kurtulmasına, tıp bilimi ve sağlık alanının hızla gelişip modern seviyeye ulaşmasına neden olmuştur.
- ▶ Elbette bilimsel ve teknolojik gelişmeler farklı tıbbi deneylerin, araştırmaların yapılmasını gerektiriyor. Bilimsel gelişim, farklı hastalıklarla mücadele, yeni ilaçların bulunması, kaynakların adaletli dağıtımı isteği bu gibi araştırmaları zorunlu kılıyor. Ancak bu araştırma ve deneyler belirli etik ve ahlaki değerler çerçevesinde yapılmalı, insanların çıkarlarına, hak ve özgürlüklerine zarar vermemelidir.

Nürnberg Kodu

1. **Şəxsin könüllü razılığı labüddür.**
2. **Cəmiyyətin faydası üçün eksperiment başqa tədqiqat üsul və ya vasitələri ilə əldə edilə bilməyən, təbiətinə görə təsadüfi və lazımsız nəticələr verməyən olmalıdır.**
3. **Eksperiment heyvanlar üzərində aparılan təcrübələrin və xəstəliyin təbii tarixinə dair məlumatların və ya tədqiq olunan digər problemin nəticələrinə əsaslanaraq elə təşkil olunmalıdır ki, gözlənilən nəticələr eksperimentin effektivliyini doğrultsun.**
4. **Eksperiment bütün lazımsız fiziki və psixi əzab və zədənin qarşısı alınacaq formada həyata keçirilməlidir.**
5. **Ölüm və ya zədələnmənin baş vermesi ehtimal olunan heç bir eksperiment aparılmamalıdır. Həkimlərin də eksperimentdə subyekt kimi iştirak etdiyi təcrübələr istisna ola bilər.**
6. **Eksperimentin aparılması ilə bağlı gözlənilən riskin dərəcəsi eksperimentin nəticəsində həll ediləcək məsələnin humanitar əhəmiyyəti ilə müəyyənləşdirilmiş həddi aşmamalıdır.**
7. **Eksperimentin subyektini mümkün ola biləcək hər cür zədə, əlillik və ya ölüm ehtimallarından qorumaq üçün müvafiq hazırlıqlar təmin edilməli, zəruri tədbirlər görülməlidir.**
8. **Eksperiment yalnız yüksək ixtisaslı həkimlər tərəfindən aparılmalıdır.**
9. **Eksperimentin gedişində şəxs fiziki və psixi vəziyyətinə görə eksperimentin davam etdirilməsinin mümkün olmadığını düşündüyü halda onun dayandırılması imkanına malik olmalıdır.**
10. **Eksperimentin gedişində məsul mütəxəssis zəruri səbəbi olarsa, ondan tələb olunan xoş niyyət, üstün bacarıq və diqqətli mühakiməni tətbiq edərək eksperimentin davam etdirilməsinin eksperiment subyektiinin zədələnməsi, əliliyi və ya ölümü ilə nəticələnə biləcəyi ehtimalını nəzərə alıb eksperimentin istənilən mərhələsində ona son verməyə hazır olmalıdır.**

Uluslararası düzenleyici belgeler:

- İnsan Hüquqlarına dair Ümumi Bəyannamə (UN, 1948),
- Beynəlxalq Tibbi Etika Məcəlləsi (WMA, 1949),
- İnsan Üzərində Tibbi Tədqiqatların Etik Prinsiplərinə dair Helsinki Bəyannaməsi (WMA, 1964),
- Elmi-Texniki Tərəqqidən Sülh və Bəşəriyyətin Rifahı Naminə İstifadə Olunmasına dair Bəyannamə (UN, 1975),
- Pasiyentin Hüquqları Haqqında Lissabon Bəyannaməsi (WMA, 1981),
- Məhkum Olunmuş və ya Saxlanılan Şəxslərin İşgəncələrdən və Digər Qəddar, Qeyri-İnsani və ya Ləyaqəti Alçaldan Münasibət və Cəzalardan Müdafiəsində Səhiyyə İşçilərinin, Xüsusişə Həkimlərin Roluna Dair Tibbi Etikanın Prinsipləri (UN, 1982),
- İnsan Orqanlarının Transplantasiyası ilə Əlaqədar Bəyannamə (WMA, 1987),
- Bioetikaya dair Program (UNESCO, 1993),
- Pasiyentin Hüquqlarının Təminatına Yardım Haqqında Bəyannamə (WMA, 1994),
- Sosial İnkışaf Haqqında Kopenhaqen Bəyannaməsi (UN, 1995),
- Səhiyyədə İslahatlara dair Lyublyana Xartiyası (WMA, 1996),
- Biologiya və tibbin tətbiqi baxımından insan hüquqları və insan ləyaqətinin qorunması konvensiyası: İnsan hüquqları və biotibb haqqında Konvensiya (CU, 1997)
- İnsan Genomu və İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamə (UNESCO, 1997),
- Bioetika və Uşaq Hüquqlarına dair Qətnamə (UNESCO, 2001),
- Pasiyentin Hüquqları haqqında Avropa Xartiyası (EU, 2002),
- İnsan Hüquqları və Bioetikaya dair EKOSOS-un Qətnaməsi (UN, 2003),
- İnsanın Genetik Məlumatları haqqında Bəyannamə (UNESCO, 2003),
- Genetik Konfidensiallıq və Qeyri-Diskriminasiyaya dair EKOSOS-un Qətnaməsi (UN, 2004),
- İnsanın Klonlaşdırılması haqqında Bəyannamə (UN, 2005),
- İnsan Hüquqları və Bioetikaya dair Ümumi Bəyannamə (UNESCO, 2005),

SONUÇ

- ▶ Davanın sonucu olarak, hekimlerin cezalandırılması ve insanlar üzerinde tıbbi ve biyolojik deneyleri yapan bilim adamı – hekimlerin, sağlık yöneticilerinin sorumluluğunu belirleyen Nürnberg Kodu'nun kabul edilmesi, biyoetik biliminin gelişiminde de yeni bir aşama başlatmıştır.
- ▶ Diğer biyoetik değer ve ilkelerin korunması, ayrı ayrı tıbbi – biyoloji deneylerin insan hak ve özgürlükleri temelinde doğru düzenlenmesi için uluslararası hukukda ve ulusal ceza mevzuatında onlara karşı yönelmiş eylemlerin kriminalize edilmesine, suç olarak zamanında tesbit edilmesine ihtiyaç vardır, ki sonradan hiç kimse gerçekleşen «anti-biyoetik» eylemlerden dolayı yargılanıp cezalandırılırken Nürnberg davasındaki gibi «suçta ve cezada kanunilik ilkesi»nin ihlal ettiğini iddia edemesin.

Teşekkürler!